

Dorpstimmerman of stadsarchitect?

S. J. van der Molen: 'Notities bij enige Friese boerderij-ontwerpen uit de 19de eeuw; met een genealogische toelichting door J. A. Mulder.

Omstreeks het midden der 19de eeuw doen zich op het platteland de eerste invloeden van de industriële revolutie duidelijk gelden. Onder hen die daadwerkelijk deze nieuwe ontwikkeling op gang brengen, zijn het vooral grootgrondbezitters, die over de nodige middelen beschikken om experimenten op te zetten die afwijken van de vertrouwde traditionele landbouwtechnieken.

Zo'n grootgrondbezitter nu was mr. Pieter Heringa Cats (1823-1880), die belangstelling had opgevat voor de nieuwe denkbeelden op agrarisch gebied. Hij was het die opdracht gaf aan een zekere Jacob Izaäks Douma (1822-1881) tot het ontwerpen van enkele boerderijen, die weliswaar uiterlijk niet afwijken van de in die tijd gebruikelijke Friese boerderij-typen, maar inwendig een opmerkelijke wijziging in de stalling van de koeien lieten zien. Wie was nu deze Douma? Op deze vraag geeft S. J. van der Molen antwoord in de publikatie 'Dorpstimmerman of stadsarchitect?' aan de hand van een aantal boerderij-ontwerpen, (afkomstig uit het familie-archief Heringa Cats) waarvan er enkele de signatuur dragen van J. I. Douma. Douma blijkt nu, aldus de schrijver, behalve boerderijen ook andersoortige gebouwen, zoals herenhuizen, arbeiderswoningen en zelfs een postkantoor (te Blija) ontworpen te hebben. Hij beantwoordt hierdoor niet aan het stereotype beeld van de boerderijbouwer, namelijk de dorpstimmerman, die zowel ontwerp als uitvoering tegelijk in eigen hand heeft. Hij blijkt een uit de stad afkomstig architect, die zich, behalve met stedelijke architectuur, ook bezighoudt met het ontwerpen van boerderijen.

De persoon van Douma staat model voor zijn tijd, waarin voor het eerst, aanvankelijk voorzichtig, later meer openlijk, gebroken wordt met tradities in het ambachtelijk bouwen op het platteland. Dat Douma kennis heeft genomen van nieuwigheden, blijkt uit een aantal overeenkomsten met ontwerpen gepubliceerd in 'Boerenplaatsenbouw in Nederland' (1872-1875), waarin C. H. Peters een overzicht geeft van een aantal, voornamelijk traditionele, boerderijen waarin modernisering is aangebracht. De schrijver voert de lezer langs een groot aantal ontwerptekeningen van Douma en anderen en wijst hem op de verschillende bijzonderheden. Tenslotte eindigt het boekje met een uitvoerig artikel door J. A. Mulder over mr. Pieter Heringa Cats en zijn voorgeslacht, zodat wij een inzicht krijgen in de achtergronden van de man, die zich zo zeer inspande om aan de nieuwe geest des tijds gestalte te geven. Het ingenaaide boekje telt 48 blz., 21 afb. en wordt toegezonden na overmaking van f 17,50 op 3132500 t.n.v. Publikatiefonds Stichting Historisch Boerderij Onderzoek, Schelmseweg 89, Arnhem.